

R. Emerson Dobash och Russel P. Dobash (ed.): Rethinking violence against women

Sage Publications 1998. 276 s.

MINNA RUUSKANEN

R. Emerson Dobash och *Russel P. Dobash* är brittiska sociologer som har forskat i våld mot kvinnor ända sedan 1970-talet. De har publicerat flera undersökningar av och böcker om ämnet och är bland de mest kända forskarna i fältet. Nu har de redigerat en bok, vars titel "Rethinking violence against women" väcker en fråga, om deras tankar har förändrats. Eller vill dom kanske ändra andras sätt att tänka? Vad innehåller ordet *rethinking*? Varför och hur borde saken tänkas på nytt? Vem borde börja tänka på nytt?

Dobash och Dobash konstaterar i inledningen av boken, att fältet av forskning i våld mot kvinnor har under de senaste åren blivit smalbasigt och stelt. Nya tankar och nya sätt att forska blir inte lätt accepterade. Det finns litet samarbete mellan olika forskningsbranscher och representanter för olika branscher inte nödvändigtvis ens diskuterar med varandra. För att vända denna utvecklingsgång och få nytt kunskap genom diskussion mellan representanter för olika branscher har Dobash och Dobash samlat åtta artiklar, som alla behandlar våld mot kvinnor ur olika synvinklar. Författarna representerar antropologi, psykologi, statistik, sociologi, socialpolitik och kriminologi. Som följd betonar boken

kulturiska faktorer gällande våldet mot kvinnor. Syftet med boken är att samla kunskap om våld mot kvinnor från olika forskningsbranscher på ett fruktbart sätt och att främja diskussion mellan forskarna av olika forskningsbranscher genom att ge dem en inblick i varandras tankar. Eftersom våldet mot kvinnor är ett invecklat fenomen, behövs det samarbete mellan forskarna samt forskning som spränger gränser mellan olika forskningsbranscher för att förstå det. Detta är ett nytt sätt att tänka.

Holly Johnson är en kanadensisk statistiker. Hon redogör i sin artikel för en omfattande rundfråga om mängden av våldet mot kvinnor som genomförts i Kanada samt dess metoder som skilde sig från de metoder som i regel använts i forskning vars syfte är att samla kunskap om offer för brott. Artikeln är särskilt intressant ur en finsk synvinkel, eftersom man genomförde i Finland år 1997 en omfattande rundfråga "Naisen turvalliisuus 1997" ("Kvinnans trygghet 1997"), som likaså utredde mängden av våldet mot kvinnor. Resultaten i Kanada och Finland skilde sig inte avsevärt från varandra. I Kanada berättade 10 procent av kvinnor att de hade blivit föremål för våld under det

föregående året, i Finland var den motsvarande siffran 9 procent.

Skillnaden i forskningsmetoden fäster uppmärksamhet. Förfrågan i Kanada verkställdes genom telefonintervjuer. Intervjuerna var utbildade att ta hänsyn till att temat var känsligt och att lägga märke till det att svaranden möjligen inte kunde tala fritt. Svaranden bereds tillfälle att ringa intervjuaren kostnadsfritt när det passade henne. Samplet bestod av 12 300 kvinnor; svarprocenten blev 64. Det var mest problematiskt att få tag i svarandena, då 91 procent av de som man fick tag i samtyckte till intervjun. När man planerade förfrågan i Finland kände man till erfarenheterna i Kanada. Här beslöt man till att skicka svarandena en blankett som man bad dem att returnera. Ca 70 procent av svarandena returnerade blanketten. Man bestämde sig för postförfrågan bl a därför att det kan vara svårt att få tag i en del av kvinnor per telefon. Skillnaden mellan svarsprocenter tyder till att postförfrågan var en motiverad lösning.

Resultaten av de båda förfrågningar berättar ändå att det är möjligt att få mera detaljerad information om våld mot kvinnor än tidigare om man planerar förfrågan noggrant. Den kvantitativa informationen är lika nödvändigt som den kvalitativa. Genom att kombinera båda får man en helhetsbild av fenomenet.

Liz Kelly och *Jill Radford* är amerikanska kriminologer som i sin artikel begrunder bl a konceptet av sexualiserat våld (*sexual violence*) och diskussionen därom. De försöker inte att ge begreppet ett enda innehåll, utan de konstaterar att det hänvisar lika mycket till sexuellt trakasserier på gatan och i

arbetsplatser (*sexual harassment*) som till våldtäkt och könsstympning. Begreppet omfattar alltså många olika former av våld och även sådant beteende som vi inte vanligen anser vara våld och som inte är våld ur en juridisk synvinkel. De motiverar sin uppfattning om begreppets omfattning med det att om begreppet definieras begränsat t ex så att det omfattar endast allvarligt fysiskt sexuellt våld, fenomenet kan anses vara relativt sällsynt. Om begreppet åter definieras mera omfattande, sexuellt våld omfattar även sådant beteende som i många kulturer anses vara normal interaktion mellan män och kvinnor. Kellys och Radfords exempel på sådana drag i kulturen är förutom från Förenta Staterna också från olika delar av världen från Pakistan till Sydafrika. Trots att de inte är europeiska utmanar de ändå att observera kritiskt även vårt eget europeiska och nordiska samhälle. Detta anser jag vara artikelns förtjänst. Artikeln är ändå för osammanhängande när den behandlar så pass olika ämnen som till exempel sexuellt utnyttjande av barn och därtill anknyttande False Memory Syndrome -problematik, som är utmärkande för Amerika, historien av den feministiska rörelsen, sexuellt trakasserier i arbetsplatser och offer för våldtäkt och deras sett att reda sig efter brottet – för att nämna bara några exempel. Antalet ämnen fungerar förstås som en motivering för en omfattande definition av begreppet, men gör det svårare för läsaren att följa med författarnas tänkande.

Janice Boddy är en kanadensisk antropolog, som har tillbringat två år i byn Hofriyat i Sudan och bekantat sig med betydelsen av kvinnlig omskärelse för kvinnornas

liv.¹ Boddy börjar med att berätta om utbredning och historien av vanan, om olika sätt att verkställa omskärelse samt om de omedelbara och långvariga skador som åtgärden vållar för flickor och kvinnor. Boddy konstaterar att det är kvinnor som verkställer åtgärden och att för det mesta även kvinnorna själva kräver att deras döttrar skall omskäras. Så är fallet också i Sudan. Boddy konstaterar också att mödrar som kräver omskärelse vill inte skada sina barn, utan försäkra dem den bästa möjliga framtiden. Denna iakttagelse fick Boddy att fråga, hurdant könssystem kväver att en sådan vana fortsätter. Enligt Boddy är målet med omskärelsen att flickan blir "vacker" och "ren". Har hon inte omskurits är hennes möjligheter att gifta sig obefintliga och en ogift kvinna är alldeles oskyddad i Sudan. Å andra sidan stiger kvinnans värde i det sudaniska samhället när hon får barn och barnbarn. Mormor (*haboba*) är en respekterad person som har betydlig beslutanderätt i ärenden som gäller familjen och släkten. Den här positionen kan kvinnan ändå inte uppnå, om hennes barn inte gifter sig med en make som föräldrarna valt och får egna barn. Den makt som kvinnor har i samhället är alltså i hög grad beroende av att fortsätta omskärelsetraditionen.

Boddys observationer av den sudaniska kulturen är intressanta. Ännu intressantare är hennes jämförelser mellan den västerländska och den sudaniska kulturen. Boddy varnar läsaren för att göra sig

skyldig till västerländsk överlägsenhet och besserwisserism när det gäller omskärelse. Det bidrar inte till för att sluta omskärelser om man uppträder som besserwisser i frågan. Det kan däremot väcka en motreaktion. Å andra sidan konstaterar Boddy att vi inte har råd med att känna överlägsenhet. Hon konstaterar att på samma sätt som de sudaniska kvinnor lever vi själva i ett kultur i vilket en kvinna måste bearbeta sin kropp för att den skulle fylla skönhetsidealet. I Sudan fyller man idealet genom omskärelse, i västländerna genom tex skönhetsoperationer och bantning. Försöket att uppnå en realistisk målvikt vållar flickor anorexi och bulimia. Boddys iakttagelse om att västerländska flickor börjar nuförtiden vara medvetna om "brister" i sina kroppar redan vid tio års ålder och att många flickor i denna ålder redan lider av ätstörningar är alarmerande. Det är just i samma ålder som en sudanisk flicka blir omskuren.

Monica McWilliams är en irländsk professor i socialpolitik. Hennes artikel behandlar om våldet mot kvinnor i samhällen som befinner sig i ett kris. Hon behandlar situationen bl a i Bosnien och Ruanda och klargör betydelsen av våldtäkter som ett redskap för krigföring. Hon använder termen "brevlåda" för våldtagna kvinnor. Målet med våldtäkterna är att framföra ett bud till männen i området: de har inte (ens) kunnat skydda sina kvinnor. Å andra sidan är målet

1 Boddy använder i sin artikel begreppet omskärelse för att de sudaniska och somaliska kvinnor som hon arbetat med vill använda detta begrepp. På grund av naturen av Boddys artikel har jag här använt samma begrepp fastän man i den västerländska diskussionen nuförtiden oftast använder det mera realistiska begreppet stympning av kvinnliga könsorgan. Tex meningen "mödrar kräver stympning av deras döttrars könsorgan" skulle vara absurd, konstaterar Boddy.

med våldtäkterna att dra skam över hela samhället. McWilliams berättar också om andra sätt hur kriget kan påverka kvinnornas liv: kriget mellan Iran och Irak t ex påverkade kvinnornas liv bl a genom att preventivmedlen förbjöds i Irak som följd av kriget.

Vid sidan om de ovannämnda länderna koncentrerat McWilliams sig i situationen i Norra Irland. Hon redogör hur kriset i området har påverkat det våld som kvinnor blir utsatta för i hemmet. Hon konstaterar att man inte har fäst uppmärksamhet vid våld mot kvinnor på grund av det politiska våldet. Polisen har inte haft tillräckligt med resurser för att utreda våldet mot kvinnor – eller den har åtminstone inte velat rikta resurser för det. Å andra sidan vill kvinnor inte anmäla våld till polisen när de inte kan vara säkra om dess politisk inriktning. Våpnat våld mot kvinnor har blivit vanligare då ännu flera män har skaffat sig ett vapen på grund av konflikten. Artikeln visar klart hur vanskelig kvinnornas ställning är i ett krissamhälle och hur kvinnor kan användas som spelbrickor i kriset.

Redaktörerna av boken *Rebecca Emerson Dobash* och *Russel P. Dobash* redogör i sin artikel för en undersökning i vilken de intervjuade 95 par, i vilka mannen var våldsam mot sin hustru. De ville veta, i hurdana situationer mannen var våldsam och hur han själv förklarade sitt våldsamma beteende. Den centrala forskningsresultatet var att våldet är instrumentalt dvs det har ett mål. Målet är att kontrollera kvinnan. Dobash och Dobash upptäckte också att män definierade våldet på ett annat sätt än kvinnor – de ansåg ett sådant beteende inte vara våld som kvinnor definierade som

våld. ”*Oh yes, I slapped her, but that wasn't violence.*” Män inte heller insåg de konsekvenserna av våldet som kvinnor berättade om. Dobash och Dobash konstaterar att betydligt större andel kvinnor än män berättade om kroppsskador och att kvinnor också berättade om upprepat våld betydligt oftare än män. Artikeln innehåller många citat ur intervjuer och beskriver våldet i parförhållanden på ett övertygande sätt. Det är speciellt belysande att gemföra männens och kvinnornas sätt att berätta om våldet.

Eva Lundgren är den enda författare i boken som inte är angloamerikansk. Hon är norsk, men fungerar för tillfället som professor i sociologi i Uppsala. Även hon redogör i sina artikel för sina slutsatser som hon dragit om intervjuer i vilka hon intervjuat våldsamma män och deras hustrur. Lundgrens har ändå en annan synvinkel på ämnet. De par som hon intervjuat hör till ett kristet fundamentalistiskt samhälle. Männens sätt att förklara våldet baserar sig på samhällets värdesystem i vilket mannen har en högre ställning än kvinnan. Lundgrens teori om våldets normaliseringsprocess som baserar sig på intervjuerna är redan bekant för forskningarna i branschen i de nordiska länderna. Här har den har väckt diskussion. Förhoppningsvis öppnar nu den diskussion också bland engelskspråkig publik.

Ett exempel på bokens mångsidighet är den sista artikeln i vilken evolutionspsykologerna *Margo Wilson* och *Martin Daly* behandlar våldet mot kvinnor och speciellt våld som lett till döden ur en evolutionspsykologisk synvinkel. De tar som utgångspunkt att orsaken till våldet är mannens svartsjukhet och viljan att kontrollera sin hustrus beteende. Det centrala draget är

strävan att förklara mannens beteende med hjälp av hans på biologin baserande fruktan för att kvinnan har förhållanden utom äktenskapet. I dessa ingår ju englit författarna ur mannens synvinkel en risk för att han utan sitt vetskaper blir tvungen att försörja en annan mans avkomlingar.

Artikeln innehåller är kontroversiell; den väcker mera frågor än ger svar. Hur fungerar teorin i ett modernt samhälle, i vilket det är möjligt att använda preventivmedel? Hur förklarar teorin våldet som riktas mot kvinnor som inte längre är fruktsamma? Hur förklarar den våldet, vars "orsak" är – såsom Dobash och Dobash redogjort i sin artikel – "illa" skötade hushållsarbeten, meningsskiljaktigheter om barnuppfostran osv? Och även om teorin skulle förklara våldet, hur förklarar den våldet som leder till döden? Och om den här egenskapen är biologiskt inbyggd hos män, varför är det bara en bråkdel av män som betar sig våldsamt? Har den kulturiska evolutionen inte länge sen blivit viktigare än den biologiska evolutionen? Och framför allt: på vilket sätt hjälper teorin de kvinnor som blivit offer för våld eller hjälper att minska våld mot kvinnor?

Det utkommer årligen mycket engelskspråkig litteratur som behandlar våldet mot kvinnor. En del därav är för det mesta upprepat av det gamla, i en del märker man ett försök att föra forskningen framåt. Den aktuella boken hör till den sistnämnda delen. Jag anser Dobashs och Dobashs strävan att sammankopla kunskap från olika

vetenskapsbranscher vara ambitiös och nyttig. I inledningen konstaterar Dobash och Dobash att de hoppas att boken skall börja en diskussion mellan olika vetenskapsbranscher. Boken har alla förutsättningar att uppfylla denna uppgift. Som en brist anser jag det att ingen av författarna representerar straffrätt. Våldet mot kvinnor är inte enbart historiskt och kulturiskt fenomen, utan varje enskild handling är ett brott. Problemet gällande straffrätt och våld mot kvinnor tycks ju vara att även om våldet mot kvinnan är ett process, däri våldet blir allvarigare genom åren, så är det bara den sista handlingen som rättsväsen ingriper i. Således skulle det ha varit naturligt att resonera också om detta problematik i boken och brygga en bro även mellan representanter för straffrätten och representanter för humanistiska vetenskapsbranscher.

Trots att boken inte innehåller en juridisk synvinkel tycker jag att boken är viktig också för jurister – eller kanske det är just därför den är viktig. Det är nämligen viktigt att inse, att våldet mot kvinnor är inte bara en individuell utan också ett samhälleligt och strukturellt problem. En enskild handling är en del av ett större fenomen och utan att ha en uppfattning om olika sidor om fenomenet är det svårt att se anknytningen mellan olika ensilda handlingar.

Författareupplysningar:

JuK Minna Ruuskanen är doktorand vid Helsingfors universitet.